

PERSCOMMUNIQUÉ nr. 74/23

Luxemburg, 4 mei 2023

Conclusie van de advocaat-generaal in zaak C-148/22 | Commune d'Ans

Advocaat-generaal Collins: een overheidsinstantie kan haar medewerkers onder bepaalde voorwaarden verbieden om op het werk zichtbare tekens van politieke, religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging te dragen

Een dergelijke regel kan worden gerechtvaardigd door de wens van een gemeente om een volkomen neutrale overheidsomgeving te creëren, maar moet dan wel algemeen en zonder onderscheid worden toegepast

In twee afzonderlijke beslissingen heeft de gemeente Ans (België) bepaald dat een medewerkster op het werk geen islamitische hoofddoek mag dragen. Naar aanleiding daarvan heeft de gemeente haar arbeidsreglement gewijzigd, en bepaald dat medewerkers voortaan strikte neutraliteit in acht moeten nemen, zich moeten onthouden van elke vorm van bekeringsijver en geen zichtbare tekens mogen dragen die op hun ideologische of religieuze overtuiging kunnen wijzen. Volgens de medewerkster maakt de gemeente daarmee inbreuk op haar vrijheid van godsdienst.

Volgens de arbeidsrechtbank Luik (België), waarbij de medewerkster een zaak heeft aangespannen, vormt het verbod in dit arbeidsreglement geen directe discriminatie op grond van godsdienst of levensbeschouwing, maar ogenschijnlijk indirecte discriminatie op grond van deze criteria.

Deze rechter wenst te vernemen of het opleggen van „exclusieve en absolute” neutraliteit aan alle personeelsleden van een overheidsinstantie, ook aan degenen die geen direct contact met gebruikers van openbare dienstverlening hebben, in het kader van de richtlijn ter bestrijding van discriminatie in arbeid en beroep¹ een legitiem doel vormt en of de hiertoe aangewende middelen, namelijk een verbod op het dragen van tekens van een overtuiging, passend en noodzakelijk zijn.

In zijn conclusie stelt advocaat-generaal Collins vast dat het arbeidsreglement van de gemeente Ans binnen de werkingssfeer van de richtlijn valt, aangezien zij zowel de overheidssector als de particuliere sector omvat, en dat een verbod als in het hoofdgeding onder „werkgelegenheid en arbeidsvoorwaarden” in de zin van die richtlijn valt. Hij merkt tevens op dat het begrip „godsdienst” in de richtlijn zowel het aanhangen van overtuigingen betreft als de belijdenis in het openbaar van de religieuze overtuiging, zoals het feit dat een vrouw een islamitische hoofddoek draagt.

Volgens hem laat het algemene kader van de richtlijn de lidstaten een beoordelingsmarge die des te ruimer is wanneer er beginselen in het geding zijn die onder hun nationale identiteit kunnen vallen. Beperking van de vrijheid van medewerkers in de openbare sector om hun politieke, levensbeschouwelijke of religieuze overtuigingen bij de uitoefening van hun werkzaamheden kenbaar te maken, kan in sommige lidstaten van zodanig belang kan zijn dat dit behoort tot de nationale identiteit die besloten ligt in hun politieke en constitutionele basisstructuren.

Advocaat-generaal Collins is van mening dat een arbeidsreglement van een overheidsinstantie op grond waarvan

¹ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep (PB 2000, L 303, blz. 16).

personeelsleden met het oog op een volkomen neutrale overheidsomgeving op het werk geen zichtbare tekens van politieke, religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging mogen dragen, **geen directe discriminatie** op grond van godsdienst of overtuiging in de zin van de richtlijn vormt, **als dat verbod tenminste algemeen en zonder onderscheid wordt toegepast**.

Wat de vraag betreft of dit verbod **indirecte discriminatie** vormt, is advocaat-generaal Collins van mening dat het weliswaar neutraal overkomt, maar dat niet kan worden uitgesloten dat het vaker een bepaalde categorie personen treft, zoals medewerkers van de gemeente die vanwege religieuze geboden bepaalde kledingvoorschriften volgen, met name vrouwelijke personeelsleden die wegens hun islamitische geloofsovertuiging een hoofddoek dragen. Het staat evenwel aan de verwijzende rechter om dit te beoordelen. De advocaat-generaal voegt daaraan toe dat **een dergelijk verschil in behandeling evenwel geen indirecte discriminatie vormt indien het objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn**.

De wens om **binnen een overheidsinstantie** een beleid van politieke, levensbeschouwelijke en religieuze neutraliteit te voeren, kan in absolute zin een **legitiem doel** vormen, met name **om de levensbeschouwelijke en religieuze overtuigingen van burgers te eerbiedigen en gebruikers van openbare dienstverlening op gelijke voet en niet-discriminerend te behandelen**.

Verder hangt het bestaan van een objectieve rechtvaardigingsgrond voor een dergelijk onderscheid samen met de verschillende opvattingen over neutraliteit in België. Advocaat-generaal Collins stelt vast dat de gemeente met de vaststelling van het betrokken verbod bewust heeft gekozen voor „exclusieve neutraliteit” om een „volkomen neutrale overheidsomgeving” tot stand te brengen. Naar de mening van de advocaat-generaal **is het aan de gemeente om aan te tonen dat deze keuze aan een werkelijke behoefte beantwoordt, en aan de arbeidsrechtbank Luik om te beoordelen of de aangevoerde redenen gegrond zijn**, en wel vanuit twee invalshoeken die niet per se cumulatief zijn. Ten eerste moet de arbeidsrechtbank Luik volgens advocaat-generaal Collins **in aanmerking nemen dat er in België kennelijk geen wettelijke of grondwettelijke verplichting tot exclusieve neutraliteit geldt voor medewerkers van een gemeente**. Ten tweede moet worden **nagegaan of de keuze van de gemeente door feitelijke elementen wordt gerechtvaardigd**. Het feit dat het medewerkers van andere Belgische gemeenten wel zonder voorbehoud is toegestaan om tekens van levensbeschouwelijke of religieuze overtuigingen te dragen, doet terecht de vraag rijzen of het betrokken verbod wel op zijn plaats is.

NOTA BENE: De conclusie van de advocaat-generaal bindt het Hof niet. De advocaten-generaal hebben tot taak, in volledige onafhankelijkheid het Hof een juridische oplossing te bieden voor het concrete geschil. De rechters van het Hof beginnen vandaag met de beraadslagingen over het arrest, dat op een latere datum zal worden gewezen.

NOTA BENE: De prejudiciële verwijzing biedt de rechterlijke instanties van de lidstaten de mogelijkheid, in het kader van een bij hen aanhangig geding aan het Hof vragen te stellen over de uitlegging van het recht van de Unie of over de geldigheid van een handeling van de Unie. Het Hof beslecht het nationale geding niet. De nationale rechterlijke instantie dient het geding af te doen overeenkomstig de beslissing van het Hof. Deze beslissing bindt op dezelfde wijze de andere nationale rechterlijke instanties die kennis dienen te nemen van een soortgelijk probleem.

Voor de media bestemd niet-officieel stuk, dat het Hof van Justitie niet bindt.

De [volledige tekst](#) wordt gepubliceerd op de CURIA-website op de dag dat de conclusie wordt bereikt.

Contactpersoon voor de pers: Stefaan Van der Jeught ☎(+352) 4303 2170

Beelden zijn beschikbaar via ["Europe by Satellite"](#) ☎(+32) 2 2964106

Volg ons!

Directie Communicatie
Eenheid Pers en Voorlichting

curia.europa.eu